

SAMRÅDSHANDLING

Viktiga vattenfrågor i Bottenvikens vattendistrikt

Översikt över väsentliga frågor inför arbetet med
förvaltningsplan 2021-2027

Utgiven av: Vattenmyndigheten i Bottenvikens vattendistrikt
Utgivningsår: 2019
Upplaga: Endast digital utgåva
Omslagsbild: Erika Filppa
Illustrationer: Sylvia Kinberg (vattenmyndigheterna) & Tobias Flygar
Dnr: 537-1230-2019

Länstyrelsen Norrbottens län

971 86 Luleå

Telefon 010-225 50 00

Hemsida www.vattenmyndigheterna.se

Förord

Vilka är de största utmaningarna för att förbättra vattenmiljöerna i Bottenvikens vattendistrikt?
Vad behöver prioriteras på lång och kort sikt för att förvaltningen av vattnet ska bli bättre?

Samråd om *Viktiga vattenfrågor i Bottenvikens vattendistrikt* handlar om just dessa frågor. Samrådet ger en möjlighet att påverka inriktningen på det arbete som ska genomföras de närmaste åren och lämna synpunkter på vad som bör prioriteras inom vattenförvaltningsarbetet på längre sikt.

Vatten berör alla och ditt deltagande är viktigt för att vi ska kunna utveckla arbetet tillsammans!

Björn O. Nilsson

Landshövding i Norrbottens län

Ordförande för vattendelegationen i Bottenvikens vattendistrikt

Innehållsförteckning

Förord	3
1 Inledning.....	6
1.1 Vattenförvaltning i Sverige.....	6
1.2 Vi vill veta vad du tycker	7
1.3 Så här har vi arbetat inför samrådet	9
2 Viktiga frågor för vattenförvaltning i Bottenvikens distrikt.....	10
2.1 Tydliggör vattnets värde för samhället.....	10
2.1.1 Vatten ger ekosystemtjänster	10
2.1.2 Lönsamt att undvika risker.....	11
2.1.3 Ekonomiska analyser är en förutsättning för åtgärdsprogrammets genomförande	11
2.1.4 Åtgärder i vatten kan gynna andra intressen.....	11
2.2 Öka takten i åtgärdsarbetet	12
2.2.1 Hur mår Bottenvikens vatten?	12
2.2.2 Använda fler verktyg för att påskynda åtgärdsprogrammet.....	15
2.2.3 Arbeta förebyggande och tillämpa försiktighetsprincipen.....	15
2.2.4 Ökad effektivitet med åtgärdsplanering på avrinningsområdesnivå.....	16
2.3 Vidareutveckla samverkan och dialog	19
2.3.1 Tidig förankring ger väl underbyggda miljö kvalitetsnormer och åtgärdsprogram ..	19
2.3.2 Samverkan mellan flera aktörer är en förutsättning för vattenförvaltning.....	19
2.3.3 Bättre möjlighet till samverkan över nationsgränserna	22
2.4 Ta höjd för ändrat klimat.....	23
2.5 God kunskap om våra vatten är en grund för rätt beslut.....	25
2.5.1 Samordna miljöövervakning för att utöka kunskapsunderlaget.....	25
2.5.2 Vidareutveckla bedömningsgrunder, metoder och modeller	26
2.5.3 Fungerande dataflöden för att tillgängliggöra kunskapsunderlag	27
2.5.4 VISS används av fler aktörer.....	27
2.5.5 Ökad kunskap om dricksvattenförekomster	28
2.6 Hur kan nästa åtgärdsprogram bli bättre?	29
3 Vill du veta mer om vattenförvaltning?	30
3.1 Mer att läsa.....	31

3.2 Kontakta Vattenmyndigheten i Bottenviken	31
3.3 Kontakta beredningssekretariaten i Bottenviken.....	31
4 Referenser	32
4.1 Publikationer.....	32
4.2 Webbplatser	32

1 Inledning

Vatten är vårt viktigaste livsmedel. Det är också en resurs för många samhällsviktiga verksamheter, så som industrin, jordbruket, sjukvården och stora delar av energiproduktionen. Vatten är också en förutsättning för fiske, transporter, turism och inte minst människans välbefinnande. Våra vattenmiljöer är också nödvändiga för att behålla en biologisk mångfald och de står för en lång rad värdefulla ekosystemtjänster.

I takt med att samhällsutvecklingen leder till en ökad påverkan på vattenkvaliteten blir det allt viktigare med en ansvarsfull förvaltning av våra vatten, där olika intressen och anspråk vägs samman. Arbetet med att genomföra EU:s vattendirektiv¹ (det vill säga vattenförvaltning) är centralt för att uppnå detta.

1.1 Vattenförvaltning i Sverige

I Sverige har vi förvaltat våra vatten länge, men i och med EU:s vattendirektiv har arbetssättet förändrats. Vattendirektivet förutsätter att alla inom Europa gör på ett likartat sätt och strävar mot gemensamma mål. Det övergripande målet är att uppnå god vattenstatus till år 2015, eller senast till år 2027.

Fem länsstyrelser har ett särskilt uppdrag att vara vattenmyndigheter och de samordnar vattenförvaltningsarbetet inom sina respektive vattendistrikt. Länsstyrelsen i Norrbottens län är Vattenmyndighet för Bottenvikens vattendistrikt. Distriktet omfattar 30 huvudavrinningsområden i Norrbottens län och Västerbottens län. Öreälvens och Umeälvens avrinningsområden utgör den södra gränsen för distriktet och den svenska delen av Torneälvens avrinningsområde utgör den nordliga gränsen.

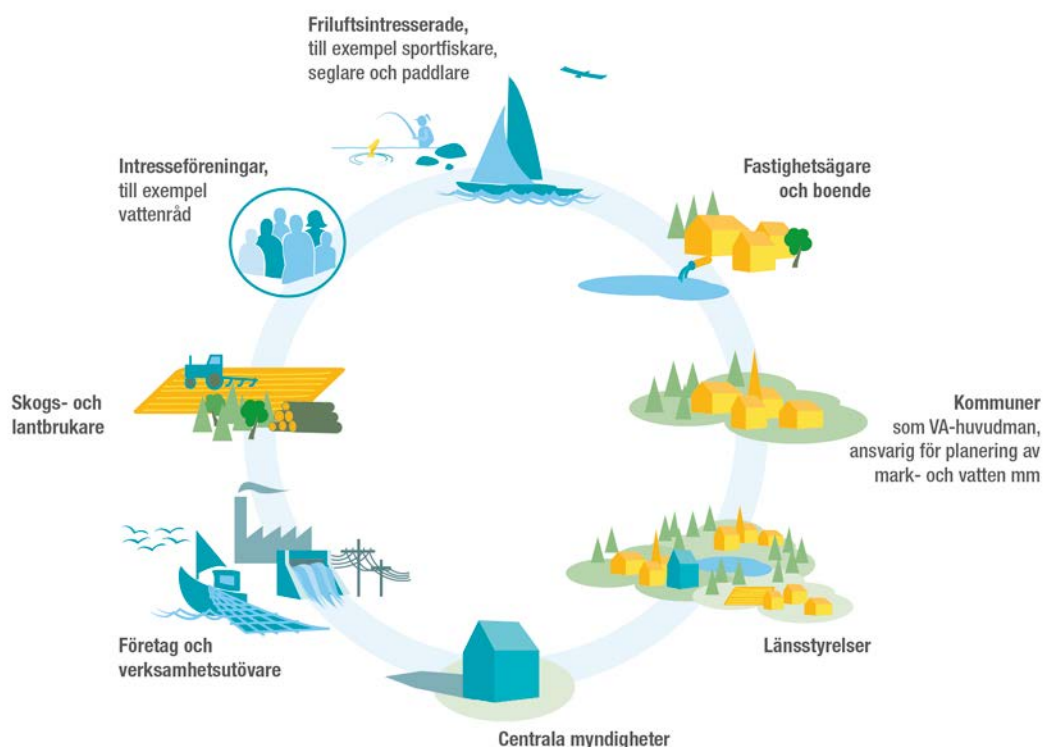
På varje vattenmyndighet finns en vattendelegation som är utsedd av regeringen. Arbetet bedrivs i 6-årscykler och i slutet av varje cykel beslutar vattendelegationerna om förvaltningsplan, åtgärdsprogram och miljökvalitetsnormer. Vattenmyndigheterna delegerar till länsstyrelserna i respektive distrikt att ta fram nödvändiga underlag till dessa beslut, till exempel att klassificera status i vattenförekomster.

Havs- och vattenmyndigheten (HaV) och Sveriges geologiska undersökning (SGU) tar fram föreskrifter med tillhörande vägledningar som reglerar hur vattenmyndigheterna ska genomföra arbetet.

För att vattenförvaltningen ska kunna genomföras på ett framgångsrikt sätt behövs också andra aktörer, så som kommuner, centrala myndigheter, verksamhetsutövare, branschorganisationer, intresseorganisationer samt forskningsinstitutioner (figur 1). Alla har olika roller i arbetet.

För mer information om hur vattenmyndigheterna arbetar med vattenförvaltning i Sverige, se lästips i avsnittet [Vill du veta mer om vattenförvaltning?](#)

¹ Europaparlamentets och Rådets direktiv 2000/60/EG

Figur 1. Många aktörer i sambället deltar i vattenförvaltningsarbetet. En del berörs genom att dra nytta av förbättrande åtgärdsarbete som genomförs i vattenmiljön och andra genom beslutsfattande eller genomförare av sådana åtgärder. Gemensamt för alla aktörer är möjligheten att påverka arbetet genom att delta aktivt, vid till exempel samråd.

1.2 Vi vill veta vad du tycker

Vattenmyndigheterna ska enligt vattenförvaltningsförordningen² genomföra samråd innan förvaltningsplan, åtgärdsprogram och miljö kvalitetsnormer beslutas. Syftet är att skapa delaktighet och ge möjligheten att påverka arbetet och bidra med information.

Det här samrådet är det sista inför arbetet med att ta fram förvaltningsplan 2021-2027 (som kommer ut på samråd i slutet av år 2020). Här redovisar Vattenmyndigheten i Bottenvikens vattendistrikt frågor, utmaningar och förutsättningar som bedöms vara viktiga för att förvaltningen av sjöar, vattendrag, kust- och grundvatten ska fungera på ett tillfredsställande sätt. Under samrådet har alla som är intresserade möjlighet att framföra sina synpunkter.

Vattenmyndigheten tar hand om alla synpunkter och bedömer om det är något som ska förändras eller prioriteras om i det fortsatta arbetet mot nästa förvaltningsplan.

² Vattenförvaltningsförordning (2004:660)

Frågor som Vattenmyndigheten i Bottenviken särskilt vill ha synpunkter på är:

- Har Vattenmyndigheten i Bottenvikens vattendistrikt fångat upp de viktigaste vattenfrågorna i samrådshandlingen? Saknas det någon viktig fråga? Eller är det något som borde prioriteras om?
- Vilka hinder ser ni i arbetet med vattenfrågor? Vilka lösningar ser ni?
- Vilken samverkan och dialog anser ni behövs i arbetet med vattenfrågor? Vilka behöver samverka? Om vad?
- Hur kan kommande åtgärdsprogram förbättras för att vara mer användbart i ert arbete? Finns det exempelvis delar som behöver förtydligas, i så fall hur? Borde åtgärdsprogrammet vara ännu mer regionalt anpassat än vad det är idag?
- Övriga synpunkter om vattenförvaltning?

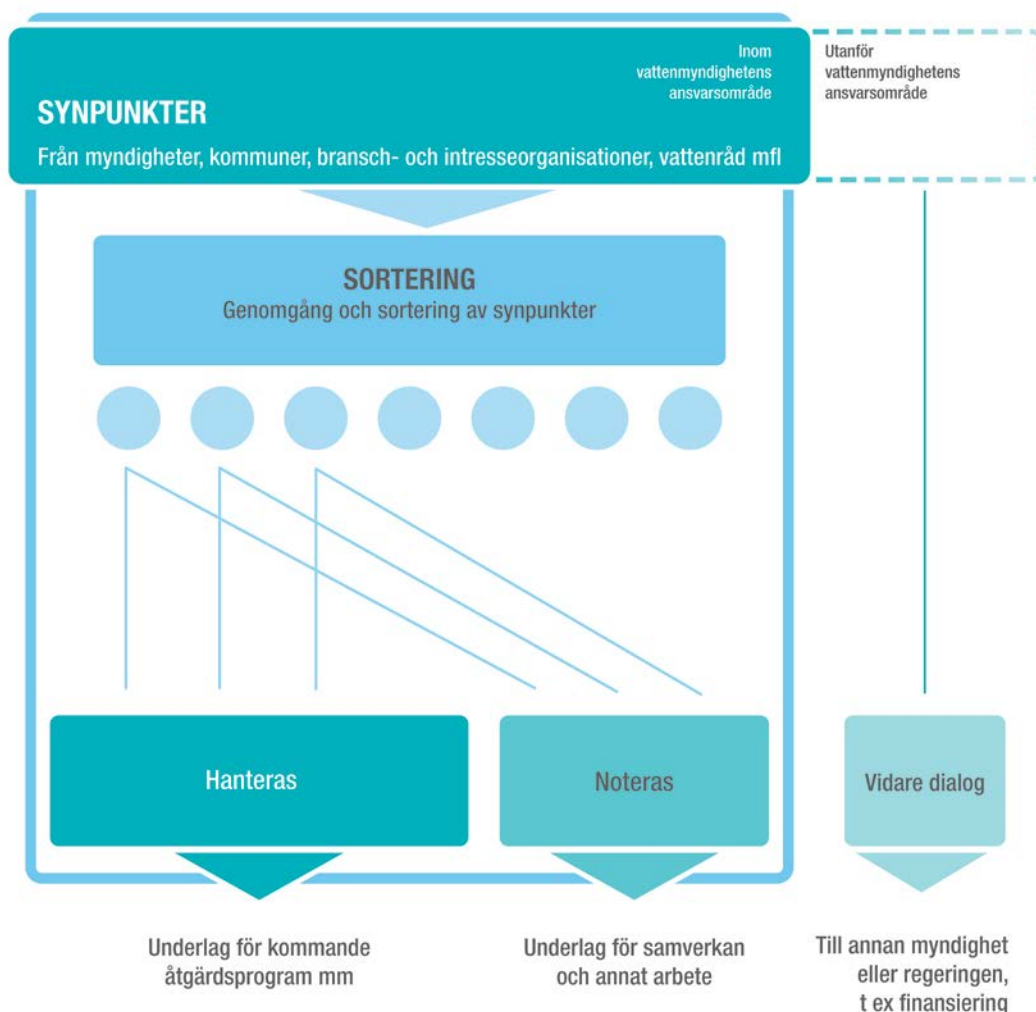
Vattenmyndigheten vill ha synpunkterna **senast den 1 november 2019**.

Kom ihåg att märka svaret med diarienummer 537-1230-2019. Vi ser helst att ni lämnar era synpunkter genom att fylla i bifogat Excel-dokument, men ett skriftligt svar går också bra.

Skicka synpunkter via e-post till vattenmyndigheten.norrbotten@lansstyrelsen.se eller med brev till:

Vattenmyndighetens kansli
Länsstyrelsen i Norrbottens län
971 86 Luleå

Inkomna samrådssvar kommer att sammanställas i en särskild samrådsredogörelse som kommer finnas tillgänglig på vattenmyndigheternas webbplats. Det kommer inte att ske någon revidering av samrådsdokumentet. Synpunkter som inkommer tas istället med i det fortsatta arbetet med att ta fram förvaltningsplan, åtgärdsprogram och miljökvalitetsnormer för nästa 6-årscykel (figur 2).

Figur 2. Så här tar Vattenmyndigheten i Bottenviken hand om inkomna samrådssvar.

1.3 Så här har vi arbetat inför samrådet

Prioriterade frågor och utmaningar som vattenmyndigheten har valt att lyfta i samrådsdokumentet baseras på erfarenheter från nästan 15 års arbete med vattenförvaltning. Mycket av det vattenmyndigheterna beskriver är synpunkter och önskemål som andra aktörer har framfört vid möten, under tidigare samråd och i andra samverkanssammanhang. Underlag kommer också från återrapporteringen som myndigheter och kommuner gör till vattenmyndigheterna varje år för att redovisa hur det går med åtgärdsgenomförandet.

Vattenmyndigheten i Bottenviken har inför detta samråd särskilt vänt sig till kommuner i tidiga dialogmöten för att fånga upp deras erfarenheter och synpunkter. Inbjudningar har gått ut till samtliga kommuner i distriktet och mötena har ägt rum under hösten år 2018 på totalt sju orter. Vid mötena har diskussionerna utgått från hur vi kan nå en god och resurseffektiv förvaltning av våra vatten samt hur åtgärdsprogram 2021-2027 kan förbättras?

Utöver dialog med kommunerna har även samtal skett med referensgrupper och vattenråd inför detta samråd. Upplägget har sett ut på liknande sätt som vid kommunträffarna.

Södra Östersjöns vattendistrikt och Västerhavets vattendistrikt genomförde samråd om ”Arbetsprogram med tidtabell och översikt över väsentliga frågor” under år 2018. Många av synpunkter som framfördes då berör alla vattendistrikt och hanteras av vattenmyndigheterna gemensamt.

2 Viktiga frågor för vattenförvaltning i Bottenvikens distrikt

2.1 Tydliggör vattnets värde för samhället

Trots att det är välkänt att vatten av tillräcklig kvalitet och kvantitet är en förutsättning för samhällets utveckling är det tydligt att dessa resurser utsätts för risker och påfrestningar. En förklaring är att prissättningen på vattnet är lågt eller mer vanligt att det inte har någon prislapp alls, vilket gör att det finns en risk att vattnet används på ett sätt som inte är långsiktigt hållbart. Det är en utmaning att inom vattenförvaltningsarbetet hantera avvägningar mellan olika samhällsintressen vid utformningen av åtgärdsprogram och miljökvalitetsnormer och när det praktiska åtgärdsarbetet tar vid.

För att kunna göra avvägningarna mellan olika samhällsintressen behövs det mått eller beskrivningar av fördelarna och nyttan med att genomföra åtgärder i vattenmiljöer. De måtten eller beskrivningarna kan också användas som argument för genomförandet och finansieringen av åtgärder.

Vattenmyndigheterna vill inom sitt ansvarsområde förbättra beskrivningen av samhällets nytta av rent vatten och vatten av tillräcklig kvantitet och ser det som en väsentlig fråga.

2.1.1 Vatten ger ekosystemtjänster

Ekosystemtjänster är alla produkter och tjänster som naturen ger oss människor och som bidrar till vår välfärd och livskvalitet. Exempel på sådana tjänster kopplat till vatten är produktion av dricksvatten, livsmedel, vatten till bevattning och industri, naturlig vattenreglering, skydd mot översvämningar och naturupplevelser. Läs mer om ekosystemtjänster från vatten i Havs- och vattenmyndighetens rapport 2017:³. Ekosystemtjänsterna visar på det mänskliga beroendet och kan användas för att tydliggöra värdet som ekosystemen tillför vårt samhälle.

³ Havs- och vattenmyndigheten (2017)

2.1.2 Lönsamt att undvika risker

En stor del av vattenmyndigheternas åtgärdsprogram handlar om förebyggande arbete. Det grundar sig i risker som har identifierats kopplat till exempelvis föroreningar av dricksvattentäkter eller till följd av klimatförändringar. Det går inte att förutsäga när översvämningar, torka eller förorening av vattentäkter eventuellt kan inträffa, men riskerna kan sättas i ett ekonomiskt sammanhang genom exempelvis en riskkostnadsberäkning. I ett förebyggande åtgärdsarbete bedöms därmed riskerna för skador till följd av oförutsedda händelser.

En uppskattning av riskkostnad innebär i detta sammanhang en sammanvägning av sannolikheten för en händelse och dess negativa konsekvenser (däribland kostnaderna). Eftersom syftet är att uttrycka risken i ekonomiska termer inkluderas skadorna i beräkningen och det går då, något förenklat, att tala om en riskkostnad. Fördelen med en sådan beräkning är att riskkostnaden kan jämföras med åtgärdskostnaden för att förebygga den oönskade händelsen.

Exempel på sådana händelser är upptäckten av PFAS i dricksvatten hos ett flertal kommuner och förekomsten av mikroorganismen cryptosporidium i Östersunds dricksvatten år 2010. I fallet i Östersund beräknades kommunens kostnader i efterhand till cirka 220 miljoner kronor i samhällskostnader⁴.

2.1.3 Ekonomiska analyser är en förutsättning för åtgärdsprogrammets genomförande

Vattenmyndigheternas ekonomiska konsekvensanalyser beskriver ett scenario där samtliga fysiska åtgärder genomförs och vilka samhällsekonomiska konsekvenser det får. Resultaten av dessa ekonomiska konsekvensanalyser kan användas i flera sammanhang. De kan ge argument för lokala åtgärdsprogram och visa på hur mycket pengar åtgärdsmyndigheter och kommuner behöver begära för att finansiera åtgärderna. Analyser kan också stötta en omprioritering inom befintlig budget utifrån hur stora värden olika åtgärder skapar. För kommunerna kan ekonomiska underlag visa värdet av att åtgärda och skapa acceptans för till exempel höjningar av Vatten- och avloppstaxan där det behövs.

Fler studier och underlag som exemplen ovan behövs för att kunna göra bra uppskattningar av vattnets värde och åtgärdernas kostnader.

2.1.4 Åtgärder i vatten kan gynna andra intressen

Att genomföra åtgärder för att nå god ekologisk status kan innebära andra positiva effekter än dem i vattenmiljön. Till exempel kan ett parkområde med anlagda vårmarker med syfte att minska mängden näringsämnen till en sjö även bli ett uppskattat rekreatiomsområde som bidrar till en bättre boendemiljö. Reningsåtgärder för att minska

⁴ Totalförsvarets forskningsinstitut & Livsmedelsverket (2011)

mängden miljögifter i vatten eller sanering av ett förorenat område kan öka de boendes välbefinnande genom minskad oro och ger också möjligheter att använda vattnet eller marken till andra verksamheter än tidigare. Att identifiera fler värden av att genomföra åtgärder ger fler motiv till fortsatt arbete för bättre vattenkvalitet.

Framfört på dialogmöten inför samrådet

Från kommunalt håll i distriktet har det lyfts att det finns ett stort värde i de outbyggda älvarna, fjällen, fiskevatten, rekreationsområden och badvatten. Även att vatten ses som viktigt för dricksvattenproduktion och matproduktion och att industrier är beroende av rent vatten till sin tillverkningsprocess.

En synpunkt som delas av flera kommunanställda är att de uppfattar en tendens hos allmänheten att ta vatten för givet och att vatten inte värderas tillräckligt högt. Det tycks råda en generell uppfattning att norra Sverige har så rena vatten, trots att det finns en påverkan från olika verksamheter och näringar. Därmed finns det ett behov av att belysa vattnets värde i distriktet.

2.2 Öka takten i åtgärdsarbetet

De senaste 50 åren har inneburit ett intensifierat arbete med att förbättra Sveriges vattenmiljöer. Påverkan från punktkällor har minskat avsevärt och storskalig kalkning har medfört att många vatten har återhämtat sig och fått en bättre vattenkvalitet. Trots den positiva utvecklingen finns mycket kvar att göra för att nå målen om god vattenkvalitet i våra vatten. I rapporteringen som Sverige gjorde till EU-kommissionen⁵ år 2018 framgår att det återstår åtgärdsarbete om miljö kvalitetsnormerna ska kunna följas. Den årliga redovisningen av genomförda åtgärder som kommuner och myndigheter gör till vattenmyndigheterna visar också att nuvarande åtgärdstakt inte är tillräcklig⁶. Kort sagt behöver åtgärdstakten öka och vattenmyndigheterna ser det som en väsentlig fråga, där några av de prioriterade delarna beskrivs nedan.

2.2.1 Hur mår Bottenvikens vatten?

I ett internationellt perspektiv har Bottenvikens vattendistrikt stora vattenresurser och vattenkvaliteten är överlag god. Det innebär dock inte att vattnen är opåverkade från mänskliga aktiviteter.

Omkring 63 procent av distriktets kustvatten, 73 procent av sjöarna och 51 procent av vattendragen bedöms ha god eller hög ekologisk status. Resterande vatten har måttlig eller sämre status (figur 3). Läs mer i VISS⁷ (Vatteninformationssystem Sverige) för utförligare information om tillståndet i specifika vattenförekomster. De vatten som inte

⁵ EIONET

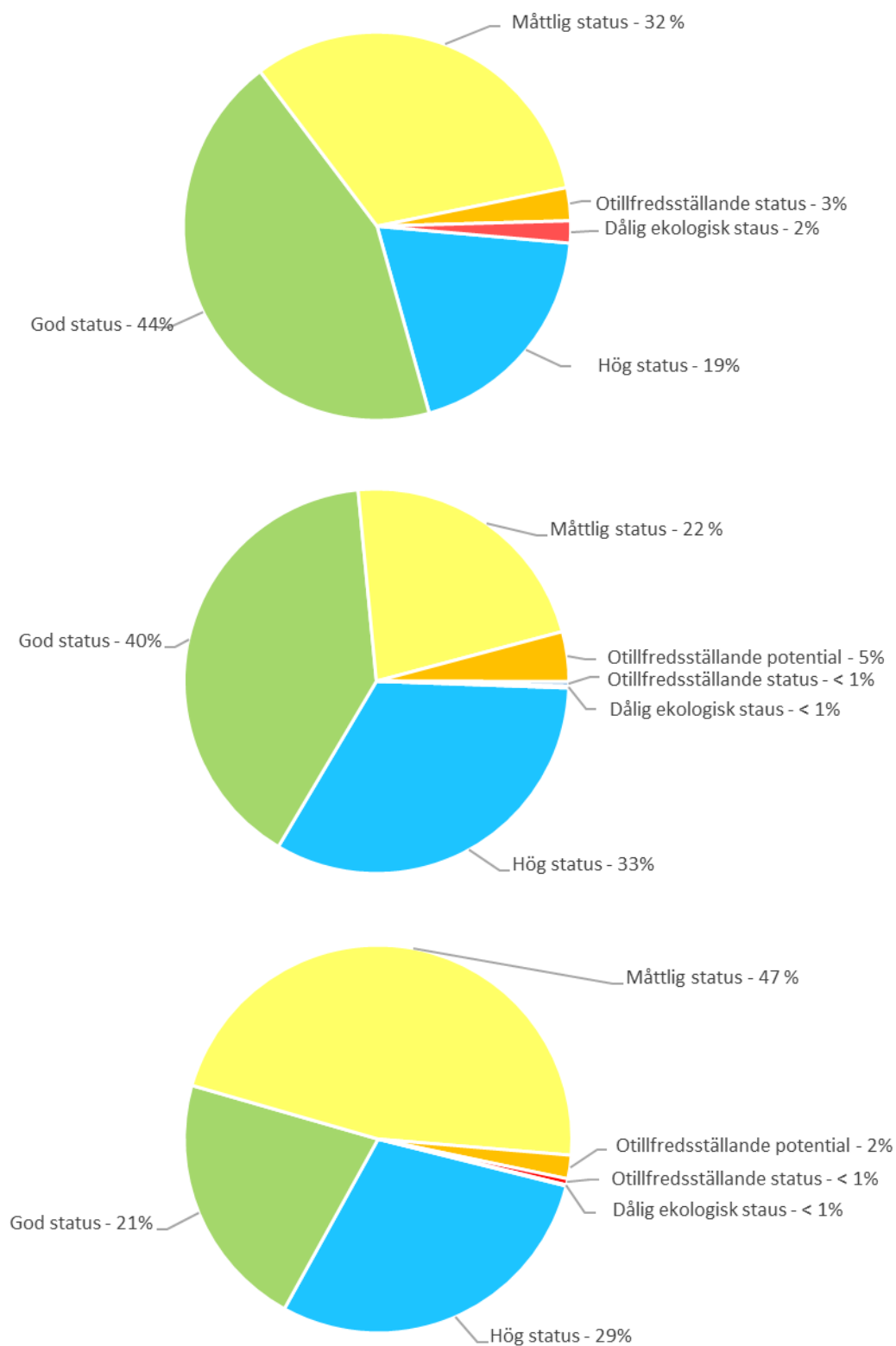
⁶ Vattenmyndigheterna (2018)

⁷ <https://viss.lansstyrelsen.se/>

uppnår/riskerar att inte uppnå god status kommer tas med i kommande förvaltningscykel och nästa åtgärdsprogram för att miljö kvalitetsnormerna ska kunna följas år 2027.

Vattenmyndigheten i Bottenviken har identifierat de främsta miljömässiga utmaningar som påverkar vattenkvaliteten i distriktet och som finns med som fokusområden i gällande och kommande åtgärdsprogram. Dessa är:

- Fysiska förändringar för att utvinna energi, få bättre transportvägar, öka produktionen inom jord- och skogsbruk samt möjliggöra för bebyggelse.
- Läckage av metaller och sura ämnen från sulfidjordar i kustområden i samband med att dessa bearbetas eller dikas ut.
- Storskalig påverkan från areella näringar såsom skogsbruk.
- Läckage av metaller från avslutad och pågående gruvverksamhet.

Figur 3. Ekologisk status hos Bottnikens ytvatten. Överst är kustvatten, mitten är sjöar och nederst är vattendrag. Statistiken avspeglar senaste publika klassningen för vattenförekomster 2019-02-12.

2.2.2 Använda fler verktyg för att påskynda åtgärds genomförandet

Tillsyn är ett av många verktyg som myndigheter och kommuner kan använda för att påskynda åtgärdsarbetet och det kräver resurser. Länsstyrelsernas tillsyn av vattenverksamhet som dammar och vattenkraft samt kommunernas tillsyn av jordbruksföretag och vatten- och avloppsledningsnät är exempel på områden som är i behov av ökade resurser.

Framfört på dialogmöten inför samrådet

Kommunalanställda i distriktet har efterfrågat mer vägledning i tillsynsfrågor från länsstyrelser. Exempelvis har det framkommit önskemål om tydliga, mätbara utsläppskrav från avloppsverk och värmeverk, för att kunna bedriva en effektivare tillsyn. I vattenmyndigheternas åtgärdsprogram 2021-2027 handlar de flesta åtgärderna om att ta fram eller utveckla tillsynsvägledning. Vattenmyndigheterna har dock ingen vägledande roll som andra myndigheter, exempelvis Boverket, Havs- och vattenmyndigheten och Naturvårdsverket. Istället får vattenmyndigheterna på olika sätt stötta länsstyrelser och kommuner i deras vattenarbete.

2.2.3 Arbeta förebyggande och tillämpa försiktighetsprincipen

Genom planeringsarbete går det att arbeta förebyggande och förhindra att effekter och skador i miljön uppkommer. Många av åtgärderna i vattenmyndigheternas åtgärdsprogram är förebyggande och syftar till att minska risken för negativ påverkan på miljön. Att inte genomföra förebyggande åtgärder kan vara kostsamt för samhället, då det ofta är dyrare och mer komplicerat att reparera en redan skedd skada jämfört med att förebygga den. Kommuner och länsstyrelser har en viktig roll att arbeta förebyggande genom sitt planarbete.

Kommuner och andra aktörer har i flera sammanhang lyft att det finns juridiska och administrativa hinder för att genomföra åtgärder och tillämpa miljökvalitetsnormerna fullt ut. En fråga som har lyfts är att kommunerna med nuvarande lagstiftning inte kan ställa de krav som behövs för att säkra att miljökvalitetsnormerna följs i samband med planarbetet. Detta berör bland annat hantering av dagvatten, som det går att läsa mer om i Naturvårdsverkets skrivelse⁸.

En långsiktig planering för att värna om vattnen är resurskrävande då det berör många skilda intressen. Med ett genomtänkt planarbete som tar hänsyn till olika mål och nyttor kan hanteringen av olika intressen underlätta. Exempel på detta är restaurering av habitat som ställs mot produktionsförluster, bebyggelseförtätning och lokalt omhändertagande av vatten. En bra planeringsprocess kan även förtydliga ansvarsfrågor vad gäller olika områden, exempelvis sulfidjordproblematik.

Försiktighetsprincipen innebär att en verksamhetsutövare har ett ansvar att välja det säkra alternativet före det osäkra vid en åtgärd, om åtgärden riskerar att innebära skada

⁸ Naturvårdsverket (2017)

för människors hälsa eller miljö. Det så kallade kunskapskravet är också en bärande princip i miljöbalken. Kunskapsbrist ska inte kunna användas som ett skäl för att inte använda sig av kostnadseffektiva skyddsåtgärder. Inte heller ska brist på fullständig vetenskaplig säkerhet användas som ett skäl att skjuta upp kostnadseffektiva åtgärder för att förhindra miljöförsämring. Det är framför allt viktigt att arbeta förebyggande och tillämpa försiktighetsprincipen inom områden där kunskapen om effekter i miljön är bristfällig, till exempel läkemedel, mikroplaster, kretsloppslösningar, vattenbrist och konkurrens om vatten.

Framfört på dialogmöten inför samrådet

I dialog med kommunanställda har det framkommit att de önskar mer stöd och rådgivning för att kunna jobba mer förebyggande och prioritera rätt vid framtagning av översiktsplaner, vatten- och avloppsplaner eller arbetar med dricksvattenskydd.

Att skydda dricksvatten är en fråga som engagerar kommunerna i Bottenvikens vattendistrikt. Det är genom att upprätta vattenskyddsområden som dricksvattnet kan få ett skydd mot framtida risker. Från kommunalt håll har det lyfts att det idag finns vissa hinder med att skapa dricksvattenskydd. Exempelvis är det många olika intressen som berörs skyddsåtgärden och behöver enas. Ytterligare behöver tillstånd för vattenuttag först säkras i processen att upprätta dricksvattenskydd.

2.2.4 Ökad effektivitet med åtgärdsplanering på avrinningsområdesnivå

Utförda åtgärder inom ett och samma avrinningsområde kan påverka varandra och det är därmed viktigt att utreda detta för att uppnå maximala synergieffekter. För att kunna samordna åtgärder inom ett avrinningsområde krävs det ett gemensamt arbete mellan olika aktörer över sektors-, kommun- och länsgränser. Ett gemensamt arbete kan också bidra också till en rättvisare fördelning av kostnader och möjliggöra för en delad tillgång på kompetens.

Avrinningsområdesperspektivet måste fortsätta att utvecklas i allt åtgärdsarbete och särskilt inom samhällsplanering, genom ytterligare samordning mellan län och kommuner. Sådant samarbete behöver ytterligare stärkas med hjälp av regelverk, uppdrag, ekonomisk stimulans eller liknande för att öka åtgärdseffektivisering. Boverket är en viktig aktör i detta sammanhang.

Olika avrinningsområden har olika naturgeografiska förhållanden och människor som lever och verkar i området ska ges möjlighet att påverka arbetet för bättre vatten. I figur 4 illustreras hur flera verksamheter påverkar vattenkvaliteten i exempelvis en sjö. Länsstyrelser och kommuner är viktiga aktörer när det kommer till att hålla ihop vattenarbetet inom ett avrinningsområde och behöver samverka med vattenråd, näringsliv, branschorganisationer, föreningar och intresseorganisationer inom hela avrinningsområdet.

Framfört på dialogmöten inför samrådet

Kommunerna har lyft att det är svårt att arbeta inom ett avrinningsområde, då det förutsätter att man tänker bort de administrativa gränser som exempelvis kommungränser utgör. Små kommuner har dock långtgående samarbeten sinsemellan när det kommer till andra frågor som till exempel utbildning. Att finna samarbeten kring vattenfrågor borde därmed vara möjligt.

Kommunanställda menar att det är svårt att bedöma var de ska planera sina insatser när det rör vattenfrågor. De efterfrågar hjälp från länsstyrelserna att prioritera rätt insatser i ett geografiskt område. Genom att exempelvis peka ut områden känsliga för övergödning kan kommunerna rikta sina tillsynsinsatser av avlopp till dessa områden. Länsstyrelserna arbetar med att ta fram avrinningsområdesvisa åtgärdsplaner och befintligt material kommer att bearbetas vidare och kompletteras med en fortsatt kartläggning.

En del kommuner har pekat på vikten av en väl fungerande samverkan när det kommer till arbete inom ett avrinningsområde, då det finns flera olika påverkanskällor som de inte själva har rådighet över. Påverkan från gruvor, skogsbruk, vattenkraft och utökad turism lyfts som exempel på verksamhetsområden som kommunalanställda anser behöver få ett ökat fokus inom vattenförvaltningsarbetet.

Figur 4. Många verksamhetsområden påverkar vattenkvaliteten i Bottenvikens vattendistrikt. I illustrationen föreställer en sjö omringad av olika verksamheter, som påverkar vattenkvaliteten i sjön. Bland annat syns vattenkraft, skogsbruk med kalhygge, jordbruk, enskilda avlopp (ett korrekt installerat och ett olagligt med raka rör ut i sjön), sabbällsbyggnad (där bland annat kommuner och länsstyrelser har viktiga roller i vattenförvaltning), småbåtshamn med tillhörande båtbottnentvätt, kommunalt avlopp, vägtrummor (en rättmonterad där fisk kan ta sig uppströms till sina lekströmmar och en felmonterad som utgör ett vandringshinder för lekande fisk), basindustri, gruvnäring, förorenat bottensediment och dikade sulfidjordar. Inklämt mellan dessa påverkansfaktorer försöker människor bada, fiska och paddla kanot i sjön. Intill sjön finns även ett rekreationsområde för människan. Sjön fungerar som ett dricksvattenuttag och skyddas därför av ett vattenskyddsområde. Mitt i sjön pågår vattenprovtagning av antingen en kommun, länsstyrelse eller verksamhetsutövare, med syfte att bedöma vattenkvaliteten i sjön.

2.3 Vidareutveckla samverkan och dialog

I slutet av år 2021 ska vattendelegationerna besluta om reviderade förvaltningsplaner, åtgärdsprogram och miljökvalitetsnormer. Arbetet med att komplettera underlag, förfina analysmetoder, uppdatera klassificeringar och ta fram nya åtgärdsförslag pågår för fullt. En förutsättning för att detta arbete ska kunna genomföras är bra samarbete med de aktörer som är ansvariga och som har expertkompetens inom sina sakområden. En väl fungerande samverkan är därmed en avgörande faktor för en effektiv och uthållig vattenförvaltning och för att kunna öka åtgärdstakten. Vattenmyndigheterna har lyft vidareutveckling av samverkan och dialog som en väsentlig fråga.

2.3.1 Tidig förankring ger väl underbyggda miljökvalitetsnormer och åtgärdsprogram

Sedan några år tillbaka har vattenmyndigheterna regelbundna möten med de myndigheter som finns med i åtgärdsprogrammet, med syfte att så långt som det är möjligt förankra kommande åtgärdsprogram för förvaltningscykeln år 2021-2027. De åtgärder och åtgärdsförslag som är riktade till kommunerna diskuteras bland annat med Sveriges kommuner och landsting samt Svenskt vatten. Inom varje vattendistrikt finns också olika nätverk där representanter från kommuner ingår och där underlag kan diskuteras. I Bottenvikens vattendistrikt förs dialog med bland annat Norrbottens kommuner, Region Västerbotten och av kommunerna utpekade vattenpolitiker. Vattenmyndigheterna kommer fortsättningsvis föra samtal med länsstyrelserna om förslag till kommande åtgärder. Länsstyrelserna har befintliga, etablerade nätverk som kan användas för diskussion och förankring av nya åtgärder.

Vattenmyndigheterna tar gärna emot förslag på arbetsformer och nätverk som kan användas för att få en bra samverkan och dialog kring det kommande åtgärdsprogrammet.

2.3.2 Samverkan mellan flera aktörer är en förutsättning för vattenförvaltning

I Bottenviken samverkar Vattenmyndigheten bland annat med länsstyrelser, kommuner, referensgrupper, vattenråd och vattenpolitiker (figur 5). För att öka kunskapen om viktiga samhällssektorer och anknutna verksamheter finns idag ett sektorstänk med i Vattenmyndighetens samverkansarbete, som utgår ifrån våra interna sektorsvisa kompetensnätverk där nedanstående sektorer för närvarande är prioriterade. Förhoppningen är att skapa mer konkreta åtgärdsförslag och ett väl förankrat och specificerat åtgärdsprogram 2021–2027.

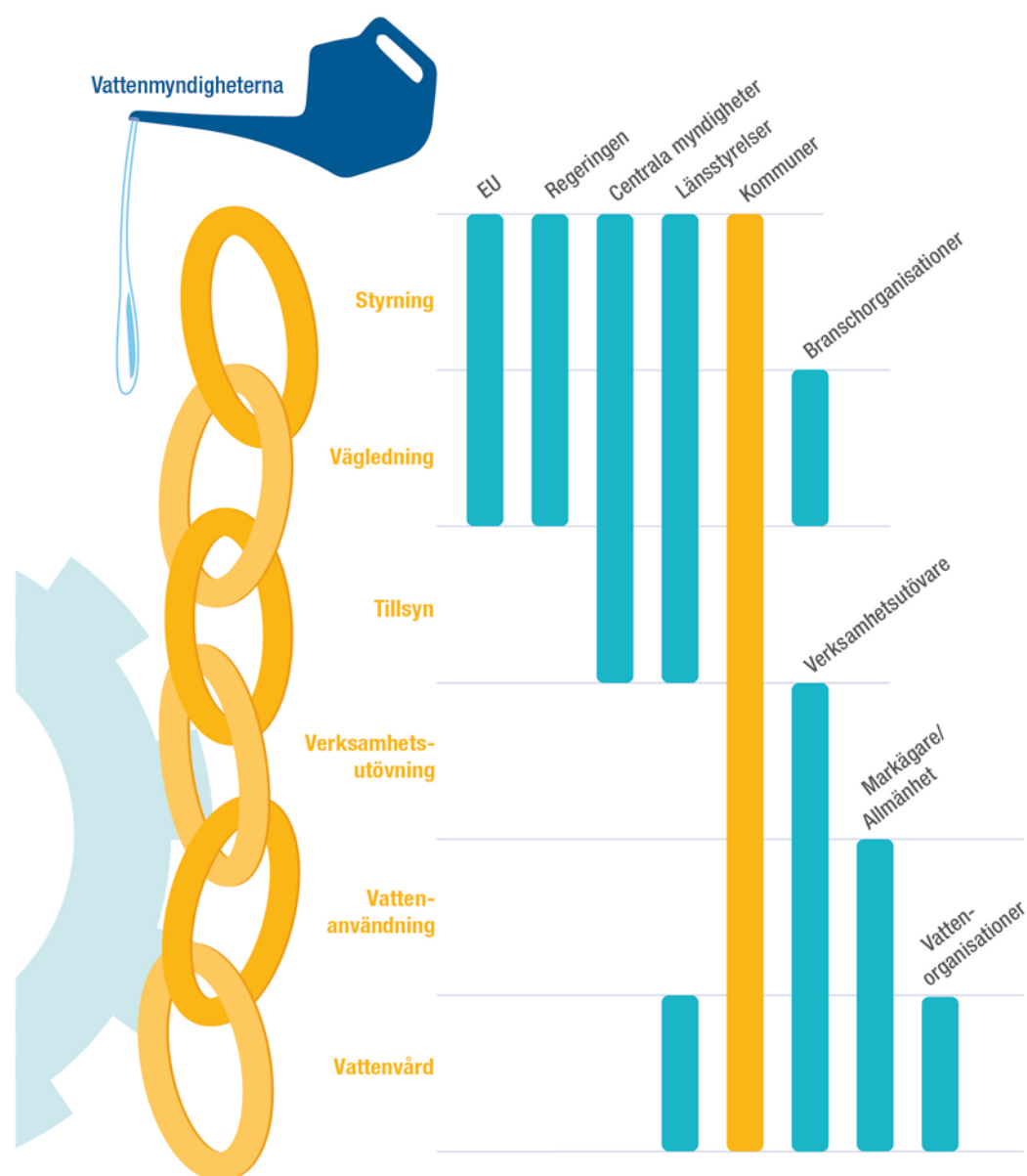
- Avlopp
- Vattenförsörjning
- Lantbruket
- Skogsbruk

- Vattenkraft
- Samhällsplanering och infrastruktur
- Miljöskydd och efterbehandling av förorenade områden

Länsstyrelserna är ett exempel på hur en organisation kan beröras av vattenförvaltning på flera sätt. Länsstyrelserna vägleder inom vattenfrågor och åtgärds genomförande. Här ser därför vattenmyndigheterna att det finns ett behov av att ytterligare involvera olika sakområden i länsstyrelsernas vattenförvaltning, som till exempel miljöskydd, landsbygdsfrågor, kulturmiljö och samhällsplanering. Vattenförvaltning behöver också lyftas till den övergripande verksamhetsplaneringen, för att vattenfrågorna ska få det fokus som de behöver för en effektiv förvaltning. Kommunerna är ett annat exempel på organisation som berörs av vattenförvaltning på flera sätt. Däribland genom samhällsplanering, tillsyn, vatten och avlopp med flera. Här är det också viktigt att samverka inom den kommunala organisationen och lyfta vattenfrågor till den övergripande verksamhetsplaneringen, för att samköra så mycket som möjligt och därmed bedriva en effektivare vattenförvaltning.

Samverkan mellan Vattenmyndigheten, länsstyrelserna och kommunerna behöver fortsätta och förbättras ytterligare. En del kommuner jobbar systematiskt med vattenfrågorna och har kommit igång bra med sitt åtgärdsarbete. Resursstarka kommuner kan anställa en vattenstrateg eller vattensamordnare och har flera personer med vattenkompetens i sina olika verksamheter. Mindre kommuner har däremot svårare att täcka upp alla de kompetenser som behövs, när vattenfrågan konkurrerar med sakområden som vård, skola och omsorg konkurrerar om skattemedlen. Länsstyrelserna och vattenmyndigheterna behöver därför arbeta med mer uppsökande verksamhet för att nå de kommuner som har störst behov av stöd. Vi tar gärna emot konkreta förslag på vilket stöd som vattenmyndigheterna och länsstyrelserna kan ge kommunerna.

Vattenmyndigheten ser vattenråden som en viktig aktör när det kommer till samverkan för att hålla ihop avrinningsområdesperspektivet i förvaltningsarbetet genom att fungera som en paraplyorganisation, som sprider information och samlar lokal kunskap och engagemang. Vattenrådsarbetet fungerar bra på många platser i distriktet, men tyvärr inte på alla. På de platser där vattenrådets arbete inte fungerar så bra behöver Vattenmyndigheten i Bottenviken finna andra samverkanssätt för att skapa ett långsiktigt arbetssätt.

Figur 5. Vattenförvaltning berör flera olika aktörer med varierande roller. Styrning och vägledning kommer från EU och regeringen. Men även statliga myndigheter kommer med styrning, vägledning och även tillsyn, liksom länsstyrelserna gör. Länsstyrelserna utför även vattenvårdande åtgärder. Vägledning kan också komma från branschorganisationer, medan verksamhetsutövare fyller roller som verksamhetsutövning, vattenanvändning och vattenvård. Markägare/allmänheten berörs genom vattenanvändning och vattenvård. Det finns även vattenorganisationer som bedriver vattenvård. Vattenmyndigheterna ansvarar för att hålla iop kedjan som vattenförvaltningsarbetet utgör. Alla dessa aktörer behöver samverka för att vi ska kunna uppnå god status i våra vatten.

Framfört på dialogmöten inför samrådet

Kommunerna trycker på ett det behövs en förankring av vattenförvaltningen hos kommunpolitiker för att ge vattenfrågorna det fokuset de behöver. Det är även viktigt att politikerna tydliggör vattnets värde. Arbetet med vattenfrågor berör många delar av den kommunala verksamheten, varav frågorna måste in i verksamhetsplaneringen och fler områden behöver involveras i arbetet, till exempel turism, infrastruktur och fritid. Idag är

arbete med vattenfrågor på kommunerna inom distriktet till stor del individberoende. Därmed anser kommunerna att det viktigt att finna gemensamma forum för kunskapsutbyte både inom den egna organisationen samt med andra kommuner.

Det finns en önskan hos kommunanställda att myndigheter samkör information till kommunerna för att skapa en tydlighet i arbetet. Det har också framkommit att kommunerna behöver förbättra sin digitalisering som ett sätt att säkra sin samverkan.

Kommunerna ser ett behov av en bättre samverkan kring tillsynsarbetet. De efterfrågar smalare fokusområden på olika samverkansforum, för att informationen ska vara mer anpassad till deras specifika arbetsuppgifter och för att det ska vara motiverat för den kommunanställda att delta.

Både kommunerna och vattenråden har framfört att en lyckad samverkan bygger på en gemensam målbild att sluta samman kring och att vi behöver bli bättre på att förmedla vinsterna med en specifik samverkan.

Kontaktpersoner för vattenråden har förmedlat att det kan vara svårt att samverka inom avrinningsområden som involverar flera kommuner, då kommunernas arbete med vattenfrågor skiljer sig åt till följd av olika resurser.

Deltagare från kommuner menar att de har svårt att rent ekonomiskt motivera åtgärdsarbete i en grannkommun, när det inte finns ekonomiska konsekvensanalyser som jämför kostnader mot varandra. Det är något som behöver bli tydligare för att effektivisera åtgärdsarbete. Ett exempel på hur åtgärdsarbete i en grannkommun kan gynna den egna kommunen är att arbeta med våtmarker som kan stoppa upp vårfloden och på så vis undvika invallning i den egna kommunen nedströms.

2.3.3 Bättre möjlighet till samverkan över nationsgränserna

Bottenvikens vattendistrikt delar vatten med grannländerna Finland och Norge. Enligt EU:s vattendirektiv ska ett avrinningsområde som delas mellan stater utgöra ett internationellt vattendistrikt där hela området ska förvaltas på ett samordnat sätt. I ett internationellt avrinningsdistrikt krävs gränsöverskridande samarbete för att det gemensamma vattnet ska uppnå de uppställda miljömålen.

Idag finns det ett samarbete om Torneälven och om de nordliga vattendistrikten runt Nordkalotten, där återkommande samverkansmöten mellan de tre norra fylkena i Norge (Nordland, Troms och Finnmark) och Länsstyrelsen i Norrbottens län och NTM-centralen i finska Lappland sker. Syftet är att utbyta information och förbättra samordningen av vattenförvaltningen i de gränsöverskridande distrikten. Läs mer om det samarbetet med våra grannländer i [förvaltningsplan 2016-2021, del 2](#).

Vattenmyndigheten har, tillsammans med Länsstyrelsen i Norrbottens län, sedan många år tillbaka samarbetat med Finland i frågor som rör den gemensamma Torneälven. Samverkan har lett till att delar av vattenförvaltningsarbetet har harmoniserats under den gångna vattenförvaltningscykeln. Många frågor gällande det gemensamma arbetet behöver dock lösas för att hela älven ska hanteras på ett enhetligt sätt, för att nödvändiga

åtgärder ska kunna vidtas. Gemensamma inventerings- och åtgärdsprojekt mellan Sverige och Finland har bidragit till en ökad kunskapsuppbyggnad och fler planeras för framtiden.

Under år 2016 tog Vattenmyndigheten i Bottenviken, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Närings- Trafik- och Miljöcentralen i finska Lappland och Finsk-svenska gränsälvscommissionen fram en handlingsplan för hur arbetet skulle kunna genomföras tillsammans över gränsen. Detta har överlämnats till miljödepartement respektive miljöministeriet i respektive land för besked i frågan. Frågan behöver få en lösning om det ska kunna bedrivas ett framgångsrikt åtgärdsarbete i avrinningsområdet.

Bottenvikens vattendistrikt gränsar till två vattendistrikt på den norska sidan: Nordland och Troms fylken. För att säkerställa en samordnad vattenförvaltning har samarbetet mellan de två länderna handlat om jämförelser och harmonisering inom metoder för indelning, typning, karakterisering, riskbedömning och klassificering av vattenförekomsterna. Det har också förts en dialog med syfte att samordna miljökvalitetsnormer, åtgärdsprogram och övervakningsprogram på ett enhetligt sätt. Även om det inte är några omfattande miljöproblem i dessa vatten så behöver kontakter mellan ansvariga myndigheter i båda länderna fortsätta.

2.4 Ta höjd för ändrat klimat

De flesta prognoser för vad ett förändrat klimat kan innebära för vattenmiljöer tar sikte på år 2050 eller ännu senare. Vi vet inte säkert om klimatförändringen påverkar vattnets status och behov av åtgärder fram till år 2027, som är huvudsakliga tidsperspektiv för vattenförvaltningsmålen. Å andra sidan kan klimatförändringen redan ha påverkat vattenkvaliteten eftersom det är svårt att upptäcka smygande förändringar om de inte mäts under lång tid. Arbetet med att förvalta våra vatten måste ta höjd för ett ändrat klimat för att miljökvalitetsnormerna kan följas samtidigt som klimatanpassning sker och effekterna av klimatförändringar mildras. Flera av åtgärderna i gällande åtgärdsprogram kan bidra till att både förbättra vattenkvaliteten och uppväga klimateffekterna. Men om effekterna av ett förändrat klimat blir stora kan det bli nödvändigt att genomföra ännu fler åtgärder. Vattenmyndigheterna ser detta som en väsentlig fråga.

EU-kommissionen har tagit fram en vägledning⁹ för hantering av klimatförändringar i vattenförvaltningsarbetet. Enligt vägledningen bör ett förändrat klimat inte användas som motiv för att sänka miljökvalitetsnormer. Medlemsländerna bör på ett tydligt sätt inkludera klimatperspektivet i:

- Kartläggnings- och analysarbetet så att påverkan från klimatförändringar kan visas.
- Framtagande av övervakningsprogram så att det finns funktioner för att upptäcka påverkan från klimatförändringar.

⁹ Europeiska kommissionen (2009)

- Framtagande av åtgärdsprogram så att åtgärderna är kostnadseffektiva och robusta även i ett förändrat klimat.

För Bottenvikens vattendistrikt menar Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska Institut (SMHI) att klimatförändringen troligen kommer att innebära en högre årsmedeltemperatur med mildare vintrar och minskat snötäcke samt mer frekventa värmeböljor under somrarna och fler dagar med låg markfuktighet. I och med en högre medeltemperatur förlängs växtsäsongerna. Sett över året förväntas nederbörden att öka, främst i fjällkedjan. Den kraftiga nederbörden ökar också. Med förändrat nederbördsmönster kommer flödena i vattendrag att påverkas, med tidigare vårflödestoppar och högre flöden under vintern och hösten jämfört med idag^{10, 11}. Dessa effekter måste tas med i det fortsatta vattenförvaltningsarbetet. Däribland behöver myndigheter som Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB), HaV, SGU och SMHI arbeta tillsammans för att utveckla vägledning, underlag och styrmedel för att klimateffekterna ska kunna införlivas i vattenförvaltningsarbetet.

Vattenförvaltningsarbetet och arbetet med översvämningdirektivet behöver samordnas för att ta höjd för ett ändrat klimat på ett gemensamt sätt. Här är det viktigt med ett avrinningsområdesperspektiv. Den åtgärd som främst förespråkas är att hålla kvar vatten högt uppe i avrinningsområdet för att minska risken för översvämningar nedströms. Det finns åtgärder som syftar till att minska risken för översvämning och torra, som samtidigt har fördelar för vattenkvalitet, reglering av vattenflöden, grundvattenbildning, natur och biologisk mångfald. Det är viktigt att tänka efter innan åtgärder utförs för att kunna nå synergieffekter genom att förbättra och bevara ekosystemens, markernas och grundvattenmagasinens naturliga vattenhållande förmåga. Extrema regntillfällen och snösmältning med översvämningar som resultat kan orsaka allvarliga skador på olika typer av teknisk infrastruktur. För att mildra effekterna av dagens och framtida klimat måste det skapas plats för vatten och avsättas ytor för infiltration och fördröjning. Det innebär att aktörer inom samhällsplanering är särskilt viktiga i arbetet med att klimatsäkra bland annat städer och infrastruktur.

Det är svårt att förutsäga vilka konsekvenser klimatförändringen kommer att ha på dricksvattenförsörjningen i Bottenvikens vattendistrikt. Det behövs en god planering där många aspekter väger in. Länsstyrelsernas regionala vattenförsörjningsplaner är en viktig del i att säkra dricksvattenskyddet även i ett förändrat klimat. En effektiv råvattenkontroll av befintliga vattentäkter samt reservvattenresurser kan göra skillnad. Livsmedelsverket har publicerat en handbok för klimatanpassad dricksvattenförsörjning¹² där det finns mer att läsa.

¹⁰ SMHI (2015a)

¹¹ SMHI (2015b)

¹² Livsmedelsverket (2019)

Framfört på dialogmöten inför samrådet

Kommunerna i distriktet har framfört att det finns ett behov att se över dagvattenhanteringen, då nederbördsmängden eventuellt kommer att öka. Den ökade nederbördsmängden kan också innebära en konflikt i att bebygga områden i nära anslutning till vatten i kommunerna. Även grundvattennivåer ses som ett område där kommunerna behöver utveckla sin kontroll.

Ytterligare har det från kommunerna framförts att de behöver stöd i arbetet med att ta hänsyn till klimatförändringens påverkan på vatten i samhällsplaneringen.

Kommunanställda har även lyft att det idag finns motstridigheter mellan vattendirektivets mål med god vattenkvalitet och översvämningdirektivets mål med invallningar. Arbetet mellan dessa direktiv behöver synkas.

2.5 God kunskap om våra vatten är en grund för rätt beslut

Kunskapsunderlagen för Bottenvikens vatten behöver förbättras som ett steg i att säkerställa välgrundade statusbedömningar och miljökvalitetsnormer. Idag är data i många fall bristfällig och behöver kompletteras, däribland påverkan från markavvattning, konnektivitet med vägtrummor, biotopkartering av historiska flottningsleder, miljöbelastning från förorenade områden, diverse biologiska data etc. Vattenmyndigheten i Bottenviken har lyft förbättrade kunskapsunderlag som en väsentlig fråga.

2.5.1 Samordna miljöövervakning för att utöka kunskapsunderlaget

En väl planerad och genomförd miljöövervakning är grunden för ett framgångsrikt vattenförvaltningsarbete. Den ger underlag till att bedöma tillståndet i miljön och inspel till miljöpolitiska prioriteringar. Övervakningen är en förutsättning för att kunna föreslå rättssäkra miljökvalitetsnormer och kostnadseffektiva åtgärder. Med övervakning kan också effekterna av miljöförbättrande åtgärder visas som ett kvitto på nyttan för skattebetalarna. På sikt bidrar miljöövervakningen till att det blir lättare att väga miljönyttan mot kostnader.

Tillståndsprovningar och samhällsplanering är exempel på områden som är i behov av en väl genomförd miljöövervakning för att kunna fatta rättssäkra och riktiga beslut. Utan nödvändig anpassning och utbyggnad av övervakningen riskerar många tillstånds- och planeringsprocesser att bli utdragna som en följd av undermåliga underlag i miljökonsekvensbeskrivningar. Den kostnadsökning som en anpassad miljöövervakning innebär vinnns tillbaka i smidigare domstols- och planeringsprocesser.

Miljöövervakningen av yt- och grundvatten är spridd mellan flera aktörer som har olika syften med övervakningen. Däribland finns statliga myndigheter, kommuner och näringslivet. Samkoordinering mellan aktörerna och spridning av resultaten är nödvändig för att ge en helhetsbild av miljöövervakningen av distriktets vatten.

För ytvatten bedöms övervakningen av vattenlevande djur och växter fortfarande vara otillräcklig. Medan mätningar av vattenkemi ger en mer ögonblicksbild av miljötillståndet

ger analys av biologi en mer sammanfattande bild av tillståndet i ekosystemen. En annan brist i nuvarande övervakning är att det finns stor kunskapsbrist om hydromorfologiska situationen i vattnen. Övervakningen av miljögifter behöver också utvecklas. Det nyligen fastställda åtgärdsprogrammet för nya prioriterade ämnen visar på en omfattande kunskapsbrist gällande förekomst och effekter av gifter i miljön.

I Bottenvikens vattendistrikt finns stora vattenområden, även påverkade sådana, som står utan en regelbunden övervakning av tillståndet. Särskilt bristfällig är övervakningen av grundvatten vilket kombinerat med distriktets stora grundvattenmagasin och den stora efterfrågan på grus gör att det krävs en klok förvaltning av grundvattenförekomsterna. En betydande del av distriktet utgörs av fjällområden som idag har många till synes opåverkade vatten. På grund av otillgänglighet och resursbrist är det svårt att följa utvecklingen i dessa vatten, något som är särskilt viktigt med tanke på klimatförändringarna.

För närvarande pågår ett arbete mellan vattenmyndigheterna, HaV, SGU och Naturvårdsverket med att se över vilken övervakning av vatten som behövs och hur den ska utvecklas och samordnas för att bättre passas vattenförvaltningsarbetet. Förhoppningen är att det ska vara klar i tid inför förvaltningscykeln år 2021-2027.

Framfört på dialogmöten inför samrådet

Vattenmyndigheten i Bottenviken ser ett värde i att få ta del av kunskapsunderlag från verksamheters miljöövervakning, det vill säga recipientkontroller. Vid dialogmöten inför detta samråd har verksamhetsutövare lyft att de ser en risk att deras miljöövervakning skulle användas utanför sitt sammanhang. Miljöövervakning hos en verksamhetsutövare sker i regel i nära anslutning till själva verksamheten och resultaten kanske inte kan representera statusen på en hel vattenförekomst.

Kommunanställda efterfrågar bra kartläggning och tillgängliga data för att kunna effektivisera kommunens tillsynsarbete. Någon lyfter också att egenkontrollprogram är att önska för mindre verksamheter samt reningsverk.

2.5.2 Vidareutveckla bedömningsgrunder, metoder och modeller

Data från miljöövervakningen behöver kunna tolkas för att skapa kunskap om vad resultaten betyder. I detta är bedömningsgrunderna för grundvatten¹³ och ytvatten¹⁴ viktiga och det sker ett kontinuerligt arbete med att utveckla dessa med avseende på metodik för olika analyser, beräkningsmodeller och liknande. Det är steg i rätt riktning med det återstår en hel del innan vi har metoder som ger gediget stöd i klassificeringsarbetet. Som det ser ut idag saknas ibland underlagsdata och behovet av expertbedömningar kvarstår vid statusklassificeringar, där information om påverkanstypen får ligga till grund för statusen istället för underlagsdata. Bland annat

¹³ Sveriges Geologiska Undersökning (2013)

¹⁴ Havs- och vattenmyndigheten (2013)

behöver bedömningsgrunder för vissa av de fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorerna utvecklas. I Bottenvikens vattendistrikt har vi även behov av att kunna bedöma påverkan från sulfidjordar och påverkan från gruvor. Förutom detta måste metoder utvecklas inom miljöövervakningen för att identifiera och kvantifiera internbelastning av fosfor i sjöar och kustvikar.

Vattenmyndigheterna ser ett stort behov av att utveckla metoder och modeller för att effektivisera statusklassificeringen och göra det möjligt att översätta resultat från en miljöövervakningsstation till närliggande vatten med liknande förhållanden.

2.5.3 Fungerande dataflöden för att tillgängliggöra kunskapsunderlag

Befintliga kunskapsunderlag behöver hållas aktuella, som en viktig pusselbit i vattenförvaltningsarbetet. De måste också vara lättåtkomliga och kvalitetssäkrade. Trots ett aktivt arbete med att koppla samman och kvalitetssäkra underlag som finns utspritt hos olika aktörer finns fortfarande insatser kvar att göra. Under vattenförvaltningscykelns första år genomfördes ett dataförsörjningsprojekt¹⁵ i syfte att identifiera behovet av utveckling av ett tjugotal vattenrelaterade miljödatabaser som stödjer statusklassificering, påverkansanalys och åtgärdsplanering. Exempelvis behöver nationella datavärdar och andra nationella utförare integreras i dataförsörjningsarbetet i större utsträckning. Datavärdar har i uppdrag att lagra och tillgängliggöra kvalitetssäkrade miljöövervakningsdata. I Sverige finns ett antal organisationer som är utsedda att vara datavärdar, däribland SMHI och SGU.

Samverkan mellan berörda myndigheter är väsentlig vid lagring och tillhandahållande av miljöövervakningsdata för både grund- och ytvatten. Samverkan är också viktig när det kommer till att utveckla miljöövervakningen och se över rollerna för nationella datavärdar. Det är även viktigt att olika aktörers provresultat levereras till datavärdar av analyserande laboratorium, krav ofta kan ställas redan i upphandlingsfasen.

Framfört på dialogmöten inför samrådet

I dialog inför detta samråd har det från kommunalt håll framförts att det finns brister i kunskapsunderlaget och att det delvis hindrar åtgärdsarbetet. Det efterfrågas samlad information, till exempel om var hästar hålls.

2.5.4 VISS används av fler aktörer

VISS (Vatteninformationssystem Sverige) är portalen för information och data om alla vattenförekomster i grundvatten, sjöar, vattendrag och längs kusten. VISS har skapats för att möta kraven på fortlöpande kunskapsuppbyggnad om förändringar i status och påverkan, olika åtgärders genomförande, deras miljöeffekter samt kostnader. Möjligheten för myndigheter, kommuner och andra aktörer att registrera åtgärder i VISS behöver

¹⁵ Vattenmyndigheterna & Havs- och vattenmyndigheten (2018)

utvecklas. Ambitionen är att det ska kunna ske utan att medföra en alltför stor arbetsbelastning för kommunerna.

När VISS först togs fram, av HaV som äger plattformen, användes den främst av vattenmyndigheterna och HaV. Efterhand har efterfrågan av informationen som finns i VISS dock ökat och plattformen behöver idag möta andra krav. Exempelvis ser vattenmyndigheterna att mark- och miljödomstolen i större utsträckning grundar sina bedömningar informationen som finns i VISS. Även kommunhandläggare använder sig av VISS i arbetet med planer och tillsyn.

Framfört på dialogmöten inför samrådet

Under dialogmötena har det framkommit delade meningar om VISS. Det finns de som tycker att det är användbart och att det innehåller värdefull information, medan andra anser att det är svårt att använda och att verktyget behöver anpassas för användaren, exempelvis en enklare version som är anpassad för kommunhandläggares arbete.

Några pekar på att det saknas grundläggande data i VISS och att det som finns där ibland är motsägelsefullt. Det framkom även att det är svårt att använda informationen i VISS i prövningar eftersom statusbedömningar som visas i VISS kan ändras beroende på förändrade bedömningsgrunder.

Ett förslag på förbättring som har lyfts under dialog är att kopplingarna till bakgrundsdata bör utvecklas med alternativa exportmöjligheter, till exempel som GIS-skikt. Det finns även önskemål med att kunna länka sig vidare från VISS till datavärddar. Det har även kommit upp önskemål att kunna sammankoppla VISS med andra GIS-tjänster, då kommunerna idag använder flera olika kartsystem.

Kommunanställda menar att det idag är för få som kan använda VISS inom den egna organisationen och som egentligen skulle vara behjälpta av det i sitt arbete. Utbildningsmöjligheter eller informationskampanjer har lyfts som förslag på lösningar. Från en kommun i distriktet berättas att hjälp söktes av länsstyrelsen vid översiktsplaneringen för att få ut relevant data från VISS. En annan kommun har använt VISS för att hitta möjliga praktiska åtgärder att gå vidare med och söka bidrag för.

2.5.5 Ökad kunskap om dricksvattenförekomster

Ett område där miljöövervakningen behöver fördjupas är det vatten som används till dricksvattenproduktion. Dricksvattenutredningen¹⁶ har lyft att råvattenkontrollen är eftersatt på många håll i landet. Detta innebär ökade hälsorisker och kan eventuellt medföra ökade kostnader för att bereda dricksvatten om vattenstatus försämras. Dricksvattenkontrollen behöver därför prioriteras mer av de ansvariga dricksvattenproducenterna och den behöver samordnas med övervakningen inom vattenförvaltning och miljömålsarbetet. För att skydda dricksvatten från föroreningar behöver arbetet utgå från ett avrinningsområdesperspektiv, då aktiviteter som pågår inom

¹⁶ Statens offentliga utredningar (2016)

avrinningsområdet till ett dricksvattenuttag utgör en potentiell risk för framtida förorening. Informationsutbytet kring kemiska och andra miljö- och hälsorisker i yt- och grundvatten behöver också öka.

Kommunernas återrapportering av genomförda åtgärder visar att ett stort fokus ligger på att hantera dricksvattenfrågor. Många kommuner arbetar aktivt med att inrätta och revidera vattenskyddsområden samt söka tillstånd för dricksvattenuttag för sina vattentäkter. Trots detta är det bara drygt 10 procent av de allmänna vattentäkterna i Bottenvikens vattendistrikt som har fullgott skydd. Övriga saknar helt skydd eller har ett föråldrat skydd som behöver revideras. Många av de allmänna täkterna saknar också tillstånd för sina vattenuttag.

Framfört på dialogmöten inför samrådet

Kommunerna har under dialog inför detta samråd lyft att deras arbete med dricksvatten är eftersatt, då taxorna för vatten och avlopp är för låga. Taxorna behöver höjas för att möjliggöra för de investeringar som framtiden kräver.

Flera kommuner har också framfört att de saknar ett strategiskt arbete med dricksvattenfrågor inom den egna kommunen. Det är en förklaring till att åtgärderna med planer som vattenmyndigheterna har riktat till kommunerna därmed släpar efter. För att kunna arbeta med dricksvattenfrågan på ett sätt som tjänstemännen på kommunerna önskar efterfrågar de gehör från kommunpolitikerna och mer resurser.

Kommunerna menar också att tillfällen när dricksvattnet blir förorenat resulterar i att frågan får det fokus som den egentligen hela tiden kräver. För stunden blir det viktigt med att upprätta dricksvattenskydd och säkerställa framtida dricksvattenuttag. Men allt eftersom tiden går efter en kontaminering glöms konsekvenserna bort och frågan tappar prioritet.

2.6 Hur kan nästa åtgärdsprogram bli bättre?

Samtidigt som åtgärdsprogram 2016-2021 håller på att genomföras arbetar vattenmyndigheterna med att ta fram underlag till nästa förvaltningsplan inklusive åtgärdsprogram 2021-2027. Med detta samråd vill Vattenmyndigheten presentera några frågeställningar som vi står inför och ge dig möjlighet att komma med synpunkter som kan hjälpa oss i arbetet med att få ändamålsenliga åtgärdsprogram.

I nuvarande åtgärdsprogram finns totalt 57 åtgärder riktade till 11 nationella myndigheter och samtliga länsstyrelser och kommuner. Åtgärderna till länsstyrelserna är likalydande för alla län, och på samma sätt har alla kommuner överensstämmande åtgärder. Ett vägval inför nästa åtgärdsprogram handlar om hur lika eller olika åtgärdsprogrammen ska vara för landets länsstyrelser och kommuner. Vattenmyndigheterna kan välja att anpassa åtgärderna för att varje län eller grupp av kommuner ska få egna åtgärder, som är anpassade efter de utmaningar som finns inom aktuella avrinningsområden och vattenförekomster för att följa miljö kvalitetsnormerna. Ett åtgärdsprogram som är mer regionalt anpassat kräver mer resurser från vattenmyndigheternas sida både i framtagande

och uppföljning. Det kan också få effekten att länet eller kommunen tappar känslan av att äga sin egen prioritering av hur åtgärdsarbetet ska genomföras. Alternativet är att åtgärderna är likalydande för alla län respektive kommuner, och att var och en behöver planera vilka åtgärder som ska genomföras för att följa miljö kvalitetsnormerna.

Framfört under dialog inför samrådet

Många kommuner har framfört en positiv bild av dagens åtgärdsprogram. De tycker att det är konkret och att åtgärderna är rimliga som de är utformade idag. En sak som bidrar till tydligheten är att det framgår vilka myndigheter som gör vad i åtgärdsarbetet.

Åtgärdsprogrammet är till stöd vid översiktsplanering och detaljplanering. Det är också tydligt när åtgärdsprogrammet utgår från kommunal tillsynen, vilket hjälper tillsynsmännen att fokusera rätt. Det är även bra med förslag på möjliga praktiska åtgärder i VISS vid exempelvis föreläggande.

Kommunerna har lämnat många värdefulla synpunkter på hur nästa åtgärdsprogram kan förbättras. Exempelvis vill en del ha ett mer detaljerat åtgärdsprogram där åtgärderna kopplas till de lokala problemen för den enskilda kommunen. Några vill se ett enklare och mer lättläst åtgärdsprogram. Samtidigt som en del kommuner vill vara mer delaktighet i arbetet med att ta fram åtgärderna och önskar sig årlig kommunalvis återkoppling av åtgärdsgenomförandet.

Kommunerna vill att behoven belyses mer för att motivera åtgärdsgenomförande. Samtidigt som de önskar ett pedagogiskt material som de kan sprida uppåt inom den egna kommunen samt till allmänheten för att informera om vattenfrågor. De tycker att åtgärdsprogrammet borde fungera som en checklista för kommunpolitikerna.

Idag är åtgärdsprogrammet lika utformat för hela Sverige. En del kommuner framförde att det kan behövas ett mer regionalt anpassat åtgärdsprogram, för att fånga upp regionens unika förhållanden. Ett exempel som lyftes var att kommunernas åtgärder till stor del handlar om att begränsa utsläpp från avlopp, samtidigt som övergödning inte är ett problem på många håll i Bottenvikens vattendistrikt.

3 Vill du veta mer om vattenförvaltning?

På vattenmyndigheternas webbplats www.vattenmyndigheterna.se finns mer information om grunderna i det svenska vattenförvaltningsarbetet och vad som är på gång i de fem vattendistrikten. Om du vill ha regelbunden uppdatering om aktuella frågor kan du prenumerera på nyhetsbrevet Vattenblänk som kommer ut fyra gånger per år. Information om hur du anmäler dig finns på vattenmyndigheternas webbplats.

Om du vill läsa mer om underlaget som finns i VISS hittar du det på webbplatsen www.viss.lansstyrelsen.se.

När som helst under förvaltningscykeln kan du kontakta oss på Vattenmyndigheten i Bottenvikens vattendistrikt och länsstyrelsernas beredningssekretariat, för frågor, förslag och synpunkter.

3.1 Mer att läsa

I nedanstående skrifter finns mer att läsa om vattenmyndigheternas arbete med vattenförvaltning. Skrifterna finns tillgängliga på vattenmyndigheternas webbplats.

Tid för bättre vatten - inspirerande skrift om vattenförvaltning i Sverige.

Verktyg för bättre vatten - skriften som ska ge handläggare på länsstyrelserna kunskap om systemet med miljökvalitetsnormer för vatten, MKN. Den kan också användas av länsstyrelserna i kontakt med kommuner och verksamhetsutövare när det gäller MKN.

Åtgärder för bättre vatten - skrift om hur vattenmyndigheternas åtgärdsprogram får effekt och vem som ska göra vad för att se till att rätt åtgärder genomförs på rätt plats.

3.2 Kontakta Vattenmyndigheten i Bottenviken

E-post: vattenmyndigheten.norrbotten@lansstyrelsen.se

Webb: www.vattenmyndigheterna.se

Växel: 010-22 55 000

3.3 Kontakta beredningssekretariaten i Bottenviken

Västerbotten

E-post: vasterbotten@lansstyrelsen.se

Webb: www.lansstyrelsen.se/vasterbotten

Växel: 010-22 54 000

Norrbotten

E-post: norrbotten@lansstyrelsen.se

Webb: www.lansstyrelsen.se/norrbotten

Växel: 010-22 55 000

4 Referenser

4.1 Publikationer

Europeiska kommissionen (2009) WFD Guidande Documents. Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC). Guidance document n.o 20. River basin management in a changing climate (CIS-guidance document).

Havs- och vattenmyndigheten (2017) *Ekosystemtjänster från svenska sjöar och vattendrag. Identifiering och bedömning av tillstånd*. Rapport 2017:7.

Havs- och vattenmyndigheten (2013) *Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2013:19) om klassificering och miljö kvalitetsnormer avseende ytvatten*.

Livsmedelsverket (2019) *Handbok för klimatanpassad dricksvattenförsörjning*. Version 1.

Naturvårdsverket (2017) *Analys av kunskapsläget för dagvattenproblematiken. Redovisning av regeringsuppdrag*. Skrivelse.

SGU (2013) *Bedömningsgrunder för grundvatten*. Rapport 2013:01.

SMHI (2015a) *Framtidsklimat i Norrbottens län – enligt RCP-scenarier*. Klimatologi Nr 32.

SMHI (2015b) *Framtidsklimat i Västerbottens län – enligt RCP-scenarier*. Klimatologi Nr 33.

Statens offentliga utredningar (2016) *En trygg dricksvattenförsörjning – sammanfattning av Dricksvattenutredningens förslag. Slutbetänkande av Dricksvattenutredningen*. SOU 2016:32.

Totalförsvarets forskningsinstitut & Livsmedelsverket (2011) *Cryptosporidium i Östersund vintern 2010/2011. Konsekvenser och kostnader av ett stort vattenburet sjukdomsutbrott*.

Användarrapport.

Vattenmyndigheterna (2018) *Sammanställning av kommuners och myndigheters rapportering av genomförda åtgärder 2017*.

Vattenmyndigheterna & Havs- och vattenmyndigheten (2018) *Miljöinformationsförsörjning för vattenförvaltningens statusklassificering, påverkansanalys, miljö kvalitetsnormer och åtgärdsprogram under förvaltningscykeln 2016-2021*.

4.2 Webbplatser

EIONET. Central data repository. <https://cdr.eionet.europa.eu/se/eu/> [2019-04-08]

VISS. Vatteninformationssystem Sverige. <https://viss.lansstyrelsen.se/> [2019-04-08]

Vattenmyndigheten Bottenvikens vattendistrikt

Växel 010-225 50 00

www.vattenmyndigheterna.se

Länsstyrelsen Norrbottens län

971 86 Luleå

Växel 010-225 50 00

www.lansstyrelsen.se/norrbotten

Länsstyrelserna